

Din Özgürlüğü İlkesine Neden Karşıyım?

Emir Kaya

02 Mayıs 2020

<https://www.fikircogrfyasi.com/makale/din-ozgurlugu-ilkesine-neden-karsiyim>

Modern hukukun yapıtaşlarının tamamı sorunludur. O yapıtaşlarıyla zihinleri inşa edilen hukukçular sorunların kaynağını göremezler. Sorunları derinleştirir, geleceğe taşırlar.

Bu yazımızda bu iddiamızı bir örnekle ortaya koyacağız: Din özgürlüğü ilkesi.

Endoktrine hukukçuların dünyasında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) tabudur. Bizce de bunlar boş, yararsız metinler değildir. İnsanlığa ve ülkemize ciddi katkılar yapmış hukuki referanslardır.

Mamafih her ikisi de kurtludur. Kısa vadede kurtları ayıklamaya çalışabiliriz. Uzun vadede ise her ikisinin de ilga edilip, sahiden objektif metinlerin masaya getirilmesini hedeflemeliyiz.

Bu sözlerimiz bazılarında abartılı gelebilir. Kalıplanmış insanlara kalıplarının dışında ne doğru gelir ki...

10/12/1948 tarihli İHEB'in 18. maddesi şöyledir:

“Her şahsın, fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyeti, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izhar etmek hürriyetini içerir.”

İHEB'in esas alınmasıyla hazırlanan 4/11/1950 tarihli AİHS'in 9. maddesi de aynı çizgidedir:

“Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.”

18/10/1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 24. maddesi ise diğerlerinin bir kopyasıdır fakat biraz daha detaylıdır:

“Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.”

Güzel... Bu maddelerde ne var, diyeceksiniz. Şu var: Bu maddeler önyargılı ve taraflı bir zihinle yazılmıştır.

O önyargı “dinin potansiyel olarak tehlikeli bir olgu olduğu”dur. Bu doğru mudur? Doğrudur. Dinler potansiyel olarak tehlikeli olgulardır. Fakat potansiyel olarak her görüş tehlikelidir. Sekülerizm de potansiyel ve reel olarak çok tehlikelidir. Oysa bu metinler yanlı bir bakış açısıyla, sadece din potansiyel tehlikeymiş gibi bir ön kabulle yazılmıştır. Dini kanaat ve tercihlerin diğer tercih ve kanaatlerden ayrı, özel olarak vurgulanmasının sebebi budur.

Riskli görülen din olgusunun küresel ve bölgesel mevzuatla tamamen yasaklanması düşünülemezdi. İstenirse bile başarılamaz, gerçekçi bir hedef olmazdı. Bu sebeple de bu metinleri hazırlayanlar din özgürlüğünü normlaştırarak sınırlandırmayı seçmişlerdir. Görüntü özgürlük, asıl amaçsa kısıtlamak... Diğer her şeyden daha belirgin yaparak, daha katı duvarlar öreerek kısıtlamak...

Biz Türkler yeterince sinsi olamadığımız ve kaba yöntemlerle iş gördüğümüz için kendimize hâkim olamamış ve maddeyi uzatarak biraz daha açık vermişizdir.

Uygulamada da aynısını yapmışızdır: On yıllar boyunca biz ülkemizde “Yasak hemşerim” diyerek dini dışavurumları gaddarca bastırmaya yönelirken Avrupalılar hukuki argüman geliştirme uygarlığından -yani zırvalara tevîl üretme çabasından- asla vazgeçmemişlerdir. Bu sayede onların zorbalıklarının hukuk olarak pazarlanması mümkün olmuştur. Hâlbuki düpedüz taraflıdırlar. Hatta dayatmacıdırlar.

Binlerce örnekten ilginç bir tanesini aktaralım:

2018 Mayıs’ında İsviçre’nin Schaffhausen kasabasında bir Türk uzakta bir arkadaşını fark eder. Heyecanla birbirlerine doğru yönelirken içlerinden biri sevinçle “Allahu ekber” diye bağırır. Civarda bulunan polis yanlarına gelerek bağırın kişiye 210 İsviçre frangı (yaklaşık 1600 TL) ceza keser.

Eğer o şahıs arkadaşını görünce çığlık atsaydı asla böyle bir ceza almazdı. Hepimiz birbirini uzaktan görünce bağırın insanlara onlarca kez denk gelmişizdir. Böyle bir anlık davranışlara gürültü demek bile zordur. Zaten polisin gerekçesi gürültü değildi. Polis sözcüsü Patrick Caprez “insanların korkma ve şok olma ihtimalinden ötürü” böyle bir ceza verildiğini açıklamıştı. Neden? Çünkü o sevinç çığığında din vardı. İnsanlar dini ifadelerle sevinemezdi. Apa-

çık taraflılıklarıyla birlikte resmi kurumlar ve yetkililer serinkanlılıklarını bozmadılar, hukuki görünüm verme çabasından vazgeçemediler. Bu sayede çocuklarından empati bile gördüler.

Şimdi bu hadiseyi daha felsefi bir düzlemde kritik edelim:

Modern insan hakları doktrini sekülerist bir zemine kuruludur. Sadece seküler değil, sekülerist...

Seküler şu demektir: Benim için din önemsiz/ilgisiz bir konudur. Hukuk yapımında dini referans almam. Dini referans almamakla birlikte özel bir yere, karşıma da koymam. Bisiklet sürmek, kitap okumak, aylak aylak dolaşmak neyse benim için din de odur. Birilerinin inanma tercihi ve eylemleridir. Başkaları da başka şeylere inanır ve başka eylemlerde bulunur. Bunların hepsine nötr yaklaşırım. Lehte/Aleyhte önyargılı değilim.

Bu düşünceler son derece insanidir. Saygılıdır ve saygıya layıktır. Keşke her dinsiz böyle düşünüp davransa... Böyle dinsizlerle kardeşçe yaşamak mümkündür.

Seküleristler ise bambaşkadır. Evvela yalancıdırlar. Kendilerini sekülerist değil, seküler olarak takdim ederek tutumlarının özüne sahtekarlığı yerleştirirler. Seküleristler “Din yanlıştır, bastırılmalıdır” duygusunu içlerinde taşıırken “seküler haklılıkları” istismar ederek hukuku iğfal ederler. Evet, seküler fikirlerin güzel, haklı tarafları vardır. Tıpkı dini fikirlerin kötü ve çirkin tarafları olduğu gibi...

Bizce bir fikir eğer dürüstse ve dürüstçe savunuluyorsa çirkin görülmemelidir. Tartışılabilirlidir. Mesela Kuran-ı Kerim’in Tevbe Suresi’nin 29. ayeti:

“Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde Allah’a ve ahiret gününe inanmayan, Allah’ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini din edinmeyen kimselere alçalmış oldukları halde elden cizye verecekleri hale gelinceye kadar savaşın.”

Ayetin temel mesajı son ibarededir: “*Ve hum sağırun*” (Yönetiminiz altında olup, İslam’a girmeyenler cizye versinler. Böylece kendilerini ikinci planda hissetsinler).

Bu ayete katılmayabilirsiniz, inanmayabilirsiniz. Ben bir Müslüman olarak ayetin bağlamsal olduğu görüşünü benimsiyorum. Yani Müslim ile gayrimüslimin düşünce ve hayat tarzı olarak net bir şekilde ayrılabilirdiği toplumlara yönelik olduğu kanaatindeyim. Herkesin birbirine benzediği günümüz koşullarında bu ayetin hikmetle tefsir edilmesi gerektiğini savunuyorum. Fakat konumuz bu değil. Tartışma başka yere kaymasın diye ayeti teorik olarak incelemeyi kesiyorum. Pratiğe gelelim:

Pek çok Müslüman devlet gibi Osmanlı İmparatorluğu da bu ayeti esas alarak bilhassa Tanzimat öncesinde din ayrımcılığı yapmıştır. Gayrimüslimleri bir yandan Allah’ın emaneti olarak görmüş ve kollamış, onları Müslümanların sorumluluklarından muaf tutmuş, birtakım özel haklarla donatmış; diğer yandan da bazı yükümlülükler altına almış, birtakım imkân ve fırsatların dışında tutmuştur. Bunu da açıkça, göstere göstere, dürüstçe yapmıştır. “Siz farklısınız,

kısmen farklı bir hukuka tabisiniz” demiş ve toplumsal barışı şeffaf ve dürüst uygulamalarla sağlamaya çalışmıştır.

Batı uygarlığı ise böyle tutarlı bir yaklaşım geliştirememiş, bir uçtan diğerine savrulmuştur. Önceleri kendi içlerindeki her tür azınlığı yok etmeye çalışmışlardır. Dünyayı keşfe çıktıklarında da aynı tutumu sürdürmüşlerdir. Kendileri dışındaki halkları barbar görerek ekonomik, siyasi, idari vs. açılardan baskı altına almış, sömürge yapmışlardır. “Barbar” halklara “layık oldukları gibi”(!) yani “barbarca” davranmışlardır. Bu devre kapanınca da “Biz üstünüz; siz aşağısınız” zihniyetini sinsi hukuki ve kültürel argümanlara yedirerek sömürgeciliği profesyonel bir boyuta taşımışlardır. Halen de olan budur. Değişen, yöntem ve söylemdir. Öz değildir.

Böyle adaletsiz bir duygunun dışavurumu olarak uluslararası metinlerde din özgürlüğü vardır. Uluslararası hukukta ateist olma, seküler olma, spiritüel olma.. gibi inançlar tek tek sayılmamış, “koruma altına alınmamış”tır. Zira bunlar zaten korunur. Bunlar zaten doğal hak olarak görülür. Hukukun temeli seküler olduğu için bu temeli sarsma ihtimali olan dinin kontrol altına alınması gerekir ki bunun en iyi yolu “din özgürlüğü” diye bir kavram uydurmaktır. Böylece sürekli dini tercihlerin özgürlük alanında olup olmadığı tartabilirsiniz. Seküler merkezden bakarak dinleri ve dindarları sığaya çekebilir, sansürleyebilirsiniz. İnsanların sahiden seküler olan bir düzende nötr görülmesi gereken tercihlerine “din” etiketini yapıştırır, dini eşitsiz statüde tutmaya devam edersiniz. “Din özgürlüğü” üzerinden haklarını savunduğunu zanneden gariban dindarlar da tabi oldukları düzenin sekülerist altyapısını kanıksar. O altyapının vurduğu zincirlerle dini ve dünyayı algılar. Böyle algılamak istemeyenler ise radikal olur ya da olmaya itilir. Hatta seküleristler bu tür uyanmış Müslümanların radikal olmalarını özellikle isterler ki onlar üzerinden propaganda yapabilsinler. Haksız zeminlerini haklı çıkarabilsinler...

Eğer uluslararası hukuk metinleri sekülerist değil de samimi seküler olsaydı “din özgürlüğü”ne yer vermezdi. Nötr kavramlar olan “inanç özgürlüğü” ve “kanaat özgürlüğü” ile yetinirdi. Avrupa hukuk sistemleri de başörtülü olmayı başörtüsüzlük kadar doğal görür, nötr bir tercih olarak okurdu. Kürtaja izin verirken sünneti yasaklamaya çalışmazdı. Boğa güreşlerine, deri ticaretine, en geniş çapta etçillığe izin verirken kurbanı kısıtlamaya uğraşmazdı. Ama böyle yapmıyorlar. Sürekli din tartışmaları açarak dini köşe sıkıştırmaya, biçimlendirmeye gayret ediyorlar. Dindarlara kendilerini geri hissettirmek için çırpınıyorlar. Hukuk ambalajıyla...

Batı uygarlığı işte bu riyakarlık sebebiyle tıkanmış durumda... Fonlarla, propagandalarla, devşirmeleriyle, insanlara kendilerini kötü hissettiren, onların kodlarıyla savaştan anlayışları hukuk diye dayatıyorlar. Kendilerinden farklı düşünmeyi hukuksuzluk olarak yaftalıyorlar. Ve bu tavırları artık bıktırıcı olduğu için insanların kulakları batıya kapandı. Sonuç alamıyorlar. Kitleler ve siyasiler onların demokrasi, insan hakları vs. argümanlarını samimi bulmuyor, umursamıyor artık.

Batıdaki riyakârlara ve onların dünya sathına yayılmış devşirmelerine çağrım şu:

Gelin, sosyolojik kanunları inkâr etmekten vazgeçin. Hiçbir toplum, hiçbir hukuk anlayışı nötr değildir. Siz de nötr değilsiniz. Hukuki metin ve içtihatlarınız yansız değil. Gelin, açıkça şunu deyin: “Biz seküler taraftayız. Bize benzemeyenler bizden aşağıdadır; onları en fazla tolere ederiz”. Zaten yaptığınız bu. Sosyolojik olarak kaçınılmaz olan da bu. Öyleyse niçin hala objektiflik, kanunilik vs. makyajıyla kültürel sömürgecilik yapmaya çalışıyorsunuz? Hukuk adı altında tazyikler yaparak politik kavgalar çıkarmaktan bıkmadınız mı? Hukukun özünü, doktrinini zehirleyerek insanlığın fikriyatını bozmaya utanmıyor musunuz?

Kendini hukukçu zanneden yüz binlerce piyon yetiştirdiniz. Hukuk fakülteleri papağan çiftliği gibi... Toplumlar huzur ve adalet bulmuyor. İnsanlar sezgisel güçleriyle sorunun sizden kaynaklanan taraflarını görüyor ve dönüp yine size düşman oluyor.

Gelin, dürüst ve gerçekçi temellerde hukuku, hukuk doktrinini yeniden kuralım.

Ders 1: Her toplumda baskın norm/normal algıları vardır. Diğer görüşler bir noktaya kadar tolere edilir. İstisnasız dünyanın tamamında böyledir. Klişeleştiği anlamda “evrensel hukuk” şarkısını söyleyenler ya sömürgecidir ya da sömürge olmuştur.

Ders 2: Toplumların ortalama normlarının ideolojik yaygarayla değil, sosyolojik yöntemle tespit edilmesi gerekir. Ortalamaya uymayanların hakları ayrıca tarif edilir. Bu hakları maksimum genişlikte tutabilmek ülkeleri medeni yapar.

Ders 3, 4.. diye devam edebiliriz. Yeter ki siz kültür emperyalisti tutumunuzdan vazgeçmeye istekli olun.

“Tolere etme” tabirini kimileri eşitlikçi bulmaz, sevmez. Haklıdırlar. Lakin hukuk politikası açısından başka bir yol da yoktur. Çoğunluğun değerleri hukuk olmalıdır. Azınlığın değerleri tolere edilmelidir. Tolere etmenin ve etmemenin rasyonalitesi, insancıl metodolojisi geliştirilmelidir.

Bu noktada felsefi tartışmalardan tekrar hukuk politikasına dönelim.

Türkiye Avrupa hukukunu daha fazla ciddiye almamalıdır. Bu demek değildir ki “O angajmanı terk edip, bir başka hastalığa kapılırsak iyi olur”. Hayır, asla iyi olmaz. Fakat böyle bir risk var diye Avrupa güdümünde hukuk çırpınışı içinde daha fazla zaman tüketemeyiz. Düşününüz; bir insana böbrek, ciğer vs. nakledebilirsiniz. Lakin kafa nakledemezsiniz. Tutmaz o kafa. Bir dahinin kafası da olsa tutmaz...

Batı ülkelerinde alkışlanacak ve eleştirilecek çok şey var. Bunların hepsinden ders çıkarmalıyız. Batıyla düzgün, avantajlı ilişkiler geliştirmeliyiz. Hem kendimizi hem de batıyı eleştirebilmeliyiz. Fakat ülkemiz için hukuk üreteceğimiz anda merceklerimizi kendi toprağımıza çevirmemiz gerekir. Kendi kafamızın olması gerekir.

Maalesef bu yok... Her dönemde kanunlar batıdan tercümeyle yapılıyor. Sonra ortaya toplumsal problemler çıkıyor ve dönüp kanunları delik deşik ediyoruz. Vaziyet tamamen içinden çıkılmaz hale geliyor. Düşünmeden imzaladığımız sözleşmeleri uygularsak ayrı dert, uygulamazsak ayrı dert oluyor. Batının dünya milletlerini dönüştürme amacıyla tasarladığı hukuk metinlerini kabul ettikten sonra dönüşme mücadelesi vermek çıkmaz sokak değil de nedir? Batının içyüzüne ve kendimizin içyüzümüze uyanırsak bu gidişattan kurtulabiliriz.

Bitirmeden önce somut önerilerde bulunalım:

Din özgürlüğü İHEB’de yer almamalıdır. Kanaat özgürlüğü yeterlidir; çünkü “kanaat” her görüş ve inancı kapsayan bir kavramdır. Dinin bütün kanaatlerle aynı konumda yani nötr olarak okunması gerekir ki İHEB sahiden evrensel olsun. Dinin manipüle edilmesinin ve baskılanmasının bahanesi olmasın.

AİHS’te din özgürlüğü yer alabilir fakat bir şartla: Avrupa Konseyi “Biz Hristiyan bir geçmişten geliyoruz. Dinle tarihsel bir kavga içindeyiz. Dinlere yol vermek istemiyoruz. Dini minimal düzeyde tutmak ve etkisizleştirmek peşindeyiz. ‘Din özgürlüğü’ bu işe yarar. Dinin sınırlarını tarif etme anlamına gelir. Buna razıysanız aramızda olun, değilseniz olmayın” derse... Yani dürüst olursa... Sübjektif tercihlerini tartışmasız insani değerlermiş gibi pazarlama sinsiliğinden vazgeçerse...

Türkiye’ye gelince... Türkiye evvela hukukunun kökenindeki bozuk refleksleri itiraf edip onarmalıdır. Ülkenin kültür ve değerler haritası çıkartılmalıdır. Ama ideolojik bagajlarla terazi bozarak değil... Sahici, serinkanlı, hassas ve doğrucu bir yöntemle...

Böyle bir araştırmanın sonucu ne olursa olsun Anayasa’da “din özgürlüğü” ilkesine gerek yoktur. Din özgürlüğü, sekülerist ülkelerin taraflı yaklaşımlarını meşrulaştırmak için kullandıkları bir aparatır.

Aslında en doğrusu şudur: Bizi bu tuhaf tartışmalara zorlayan hukukun mantığını en temelden sorgulamak ve sarsmak... Başkalarının gündeminden çıkmak... Zihni esaretlerden kurtulmuş, hür ve adil hukuk perspektifini kendi kafamızla geliştirmeye koyulmak...